

بسم الله الرحمن الرحيم

درس چهارم کنش اجتماعی

زهرا نجاتی دبیر جامعه شناسی استان لرستان شهرستان دلفان

در اواخر سال ۱۳۹۲ هجری شمسی داعش یک روزه موصل مرکز استان نینوا را با جمعیتی بالغ بر ۲ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر اشغال کرد و آن را پایتخت حکومتش اعلام کرد. بعدها با ارتشی در حدود ۲۰۰ هزار نفر به استان صلاح‌الدین حمله کرد و بعد از مدت کوتاهی تقریباً تمام استان صلاح‌الدین را گرفت. داعش در تدارک جشن پیروزی بود که خبر رسید یکی از شهرهای کوچک این استان به نام آمرلی که فقط ۲۰ هزار نفر جمعیت داشت در برابر داعش مقاومت می‌کند. آنها آب و برق این شهر را قطع کردند و مسیرهای ارسال غذا و دارو را به شهر را بستند.

مردم آمرلی با استفاده از چه زمینه‌ها و ظرفیت‌هایی توانستند علیه داعش پیروز شوند؟ مردم آمرلی می‌خواستند با تکیه بر ظرفیت‌های بومی و فرهنگی خود و بر خلاف نظم و نظریات معمول در برابر ۲۰۰ هزار داعشی بایستند.

آنها با کمترین نیرو و امکانات نظامی ۸۰ روز مقاومت کردند تا بالاخره گروه‌های مقاومت عراق خود را به این شهر رساندند و حصر آمرلی شکسته شد. الگوی مقاومت آمرلی نظامی نبود بلکه کاملاً فرهنگی بود. مردم این شهر سرباز نبودند ولی متعهد بودند. پخش خبر پیروزی آمرلی برای داعش خیلی گران تمام شد. چون شهرهای دیگر عراق با همین الگو در برابر داعش ایستادند و سه سال بعد موصل آزاد شد. مقاومت مردم مسلمان آمرلی در برابر داعش، نمونه‌ای از جنگ‌های نامنظم است. اصطلاح جنگ‌های نامنظم را اولین بار دکتر چمران به کار برد و روش‌های ویژه‌ای برای آن ابداع کرد. مبارزه نظامی همانطور که از اسمش معلوم است یک نظم مشخصی پیروی می‌کند ولی جنگ‌های نامنظم اینطور نیستند.

جنگ‌های نامنظم چه ویژگی‌هایی دارند؟

جنگ‌های نامنظم مبتنی بر آگاهی فرهنگی و جغرافیایی سربازان محلی یک منطقه است که قادرند در موقعیت بومی خود با امکانات محدود حتی در برابر تهاجم یک ارتش بزرگ نیز مقاومت کنند. سربازان جنگ‌های نامنظم معمولاً نقشه‌های از پیش برنامه‌ریزی شده را اجرا نمی‌کنند بلکه متناسب با موقعیت خاص جغرافیایی و فرهنگی خود عمل می‌کنند. در جنگ‌های نامنظم افراد از نظم موجود پیروی نمی‌کنند، بلکه از آن فراتر می‌روند و با ارزش‌ها و معانی پیوند می‌خورند. سربازان جنگ‌های نامنظم به سبب انگیزه‌های اخلاقی و آرمان‌های معنویشان، توانی فراتر از نظر وجود به دست می‌آورند.

خشت بنای جامعه چیست؟ کنش اجتماعی خشت بنای جامعه است.

تمامی پدیده‌های اجتماعی خرد و کلان با کنش‌های اجتماعی پدید می‌آیند.

چه عاملی باعث برقراری ساختارهای اجتماعی می گردد؟ ساختارهای اجتماعی هر چقدر هم جا افتاده و با سابقه باشند، با واکنش های افراد به وجود آمده اند و برقرارند .

مثال : یک تاجر میانسال که وارد کننده لوازم خانگی است سرو کار زیادی با اداراتی مثل گمرک و دارایی دارد و تلاش می کنند تا کار خودش را در این ادارات به ساده ترین و سریع ترین شکل ممکن پیش ببرد. به همین خاطر با بعضی از مسئولان و کارکنان این اداره ها روابط دوستانه برقرار کرده و گاهی به آنها هدیه های چشمگیری (در واقع رشوه) می دهد. البته از این کار راضی نیست و بعضی وقتها عذاب وجدانش قلقلکش می دهد، ولی می گوید اگر رشوه ندهم کارم راه نمیفند و مجبور می شوم کارم را تعطیل کنم. او معتقد است که سیستم اداری کشور فاسد است و کار تو این سیستم فقط با پارتی بازی و رشوه پیش می رود.

نظام اداری کشور ما فرصت ها و محدودیت هایی برای کنشگران ایجاد می کند و نارسایی ها و آسیب هایی نیز دارد اما باید توجه داشت که این نظام اداری محصول کنش های مدیران ، کارکنان ، قانونگذاران و مراجعان است .

آقای تاجر به عنوان یک واردکننده کالا یا پرداخت کننده مالیات فردی بیرون از این نظام اداری نیست ، بلکه خود عضوی از آن است و با اقدامات خود همچنان می تواند در تداوم و تثبیت آن نقش داشته باشد ، می تواند موجب تغییر و تحول در آن نیز بشود. آقای تاجر با برقراری روابط دوستانه و پرداخت رشوه خود به تداوم مشکلاتی که از آن گله مند است کمک می کند .

نتیجه گیری: مسائل مشکلات و مسائل اجتماعی آنچنان که به نظر می رسند بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما نیستند و اینگونه نیست که فقط افراد خاصی مثل مسئولان و مدیران بتوانند بر آنها تأثیر بگذارند . همه ما از آنجا که عضوی از جامعه هستیم با کنش های اجتماعی خود در حفظ وضع موجود و تغییر آن اثرگذاریم . اگرچه میزان اثرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیتها نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند .

انسانها با توجه به چه امری نظم اجتماعی را می توانند تغییر دهند؟ زندگی اجتماعی و نظم همزاد هم هستند ، اما انسان ها صرفاً مجریان نظم نیستند ، بلکه قادرند با توجه به ارزش ها و آرمان های خود نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند . به هر میزان که از این ارزش ها و آرمان ها والاتر و انگیزه افراد برای تحقق بخشیدن به آنها قوی تر باشد تغییر مهمتری ایجاد خواهد شد .

ممکن است تاجر نامبرده مشکلات زیادی را تحمل کند ، اما برای حفظ منافع اقتصادی اش انگیزه زیادی برای تغییر وضع وجود نداشته باشد یا کارمند مذکور با مشکلات شهری متعددی مواجه باشد اما برای حل آنها هیچ اقدامی نکند . در مقابل ممکن است عموم مردم چنان انگیزه پیدا کنند که آغازگر حل یک بحران جهانی شوند ، آنگونه که مقاومت مردم آمرلی سر آغاز فروپاشی حکومت خود خوانده داعش شد .

چرا انسانها در شرایط گوناگون رفتارهای متفاوتی از خود نشان می دهند ؟ انسان ها بر خلاف پدیده های طبیعی آگاهانه عمل می کنند و عملشان معنادار است . انسان ها در شرایط گوناگون رفتارهای متفاوتی از خود نشان می دهند.

چرا کنش انسان را نمی توان فقط با روش تجربی تحلیل کرد؟ ، زیرا اگر چه حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند ، اما روش تجربی توان فهم معانی کنش انسانها را ندارد . به همین دلیل کنش انسان را نمی توان فقط با روش تجربی تحلیل کرد .

مثال: فلزات نقطه جوش و ذوب مخصوص به خود دارند اما انسان ها اینگونه نیستند، برخی انسان ها زود جوش می آورد و عصبانی می شوند و از گوره در می روند اما بعضی دیگر صبورند دیر عصبانی میشوند.

رویکرد تبیینی بر چه چیزی تمرکز می کند و چه چیزی را نادیده می گیرد؟ بر آنچه مشاهده می شود تمرکز می کند و اغلب معنای کنش و آنچه درون انسان می گذرد نادیده می گیرد.

نادیده گرفتن کنش در زندگی اجتماعی چه پیامدهایی دارد؟ نادیده گرفتن کنش انسانها شامل: خلاقیت زدایی یعنی رکود اراده ها، ارزش زدایی یعنی سقوط ارزش ها، معنا زدایی یعنی افول معنایی است.

خلاقیت جدایی یا رکود اراده ها: کنش اجتماعی ارادی است، اما جامعه شناسان پوزیتیویست با تاکید بیش از اندازه بر نظم اجتماعی و یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی اراده و خلاقیت انسان ها را نادیده می گیرند.

دو بال موفقیت انسانها کدامند؟ نظم اجتماعی و خلاقیت دو بال موفقیت انسان ها هستند.

چه عاملی موجب سرکوب روحیه خلاق انسانها می شود؟ تاکید افراطی بر نظم اجتماعی سبب سرکوب روحیه خلاق انسان ها در بسیاری از عرصه ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می شود.

به تدریج باعث می شود افراد بدون آنکه بدانند این نظم برای تحقق چه ارزشها و آرمانهایی است، آن را رعایت کنند..

کدام جامعه شناس درباره سلطه بیش از اندازه نظم اجتماعی به زندگی آدمی صحبت کرده است و از چه تعبیری استفاده کرده است؟ ماکس وبر از سلطه چنین نظامی که گویا هدفی جدا از انسانها و نیازهای واقعی آنها دارد به قفس آهنین تعبیر می کند.

رویدادهایی که وقوع آنها ناشی از این است که انسان از نظم موجود پا فراتر نهاده است کدامند؟ انقلاب های اجتماعی، اندیشه های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ هنگامی پدید می آیند که انسان از نظم موجود گامی فراتر می گذارد.

ارزش زدایی یا سقوط ارزش ها:

در سقوط ارزشها کنش اجتماعی چگونه است؟ توضیح دهید. کنش اجتماعی هدفدار است. برخی اهداف کنشگران قابل مشاهده اند، ولی انسان ها اغلب در کنش هایشان به دنبال تحقق ارزشهایی هستند که دیگران نمی توانند آنها را مشاهده کنند.

در جامعه شناسی پوزیتیویستی ارزش بودن مهربانی، فداکاری و ضد ارزش بودن کین تیزی، خودخواهی قابل فهم نیست، زیرا با استفاده از روشهای تجربی نمی توان گفت مهربانی یک فضیلت اخلاقی و کینه تیزی یک رذیلت اخلاقی است.

نتیجه تاکید افراطی بر روشهای تجربی توسط جامعه شناسان تبیینی چیست؟ قابل توضیح بودن بسیاری از کنشهای عاطفی، هنری، اخلاقی و مذهبی با رویکرد پوزیتیویستی، سبب شده کسانی که تنها روشهای تجربی را معتبر می دانند، با انکار ارزشهای عاطفی، اخلاقی و مذهبی دچار اخلاق گریزی می شوند.

مثال: بزرگترین کشتار جهان در جنگ های جهانی اول و دوم میان توسعه یافته ترین کشورها رخ داد و با فجیع ترین کشتار تاریخ بشر در هیروشیما و ناکازاکی پایان یافت. پیشرفت های چشمگیر جهان غرب در حوزه صنعت و فضا به گسترده ترین و عمیق تر شدن فجایع انسانی و زیست محیطی منجر شده است.

معنا زدایی یا افول معنایی: کنش اجتماعی آگاهانه و معنادار است. نادیده گرفتن معنای کنش، سبب شده است که بیشتر مطالعات تبیینی به توصیف خصوصیات و رفتارهای قابل مشاهده ما محدود شوند. ما در جهان اجتماعی با افراد سروکار داریم و لازم است با توجه به تفسیر آنها از خودشان، به فهم همدلانه رفتار آنها دست پیدا کنیم. البته همراهی همدلانه به معنای تایید کنشگران نیست، بلکه به معنای نگاه کردن به مسائل آنها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آنهاست.

در رویکرد تبیینی عوامل اصلی گرایش کاربران به اینترنت چیست؟ مطالعات تبیینی نشان داده اند که میان عواملی مانند میزان پرخاشگری، هیجان، خواب، وضعیت تحصیلات و ناهل با اعتیاد به اینترنت و بازی های رایانه ای رابطه وجود دارد.

پاسخ جامعه شناسان تفهمی:

همراهی همدلانه جوانان به چه معناست؟ برای فهم انگیزه جوانان و نوجوانان نمی توان از روشهای تجربی استفاده کرد، بلکه باید همدلانه با نوجوانان و جوانان همراه شد تا مسائل زندگی و آرزوهای آنها را فهمید و آنان را یاری داد.

اگر تفسیرهای جوانان و نوجوانان را در نظر بگیریم، متوجه خواهیم شد که عامل اصلی گرایش این کاربران به اینترنت و بازی های رایانه ای، معنای استفاده از این ابزار است.

جوانان تفسیر خود را به گرایش به اینترنت چگونه معنا می کنند؟ بیشتر جوانان و نوجوانان استفاده هرچه بیشتر از اینها را به روز بودن، سرگرمی، هیجان، آزادی و توانایی معنا می کنند.

این قبیل معانی و انگیزه ها، عوامل اصلی حضور افراطی جوانان و نوجوانان در فضاهای مجازی است.

پیامدهای تاکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی چه چیزی انسان را میگیرد؟ حذف اراده و خلاقیت انسان، حذف ارزش و اخلاق در جامعه، حذف آگاهی و معنا از زندگی اجتماعی، گرفتن شور زندگی از انسان ها.

برای جلوگیری از بروز پیامدهای منفی چه باید کرد؟ تاکید افراطی بر نظم اجتماعی، کنش اجتماعی مورد توجه برخی جامعه شناسان قرار گرفت، نظریه پردازان کنش اجتماعی، آگاهی معناداری را مهمترین ویژگی کنش اجتماعی می دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تاکید بر آگاهی و معنا مطالعه می کنند. این جامعه شناسان ویژگی های دیگر کنش یعنی اراده و ارزش را مهم می دانند و آن را برخاسته از آگاهی و تابع آن می بینند. همین نگاه مسیر را برای عبور جامعه تبیینی و رو آوردن به جامعه تفهمی - تفسیری هموار ساخت.

زهرا نجاتی دبیر جامعه شناسی استان لرستان شهرستان دلفان

سوالات نهایی و کنکور سالهای مختلف درس چهارم کنش اجتماعی :

- ۱- همراهی همدلانه به معنای تایید کنش گران نیست بلکه به معنای نگاه کردن به مسائل آنها از منظر خودشان و تلاش برای فهم آنهاست .
نهایی خرداد ماه ۱۳۹۹- **جواب : صحیح - صفحه ۴۰**
- ۲- هر عبارت به کدام یک از انواع پیامدهای نادیده گرفتن کنش اجتماعی اشاره دارد .نهایی خرداد ماه ۱۳۹۹ .
الف) ارزش بودن مهربانی و فداکاری و ضد ارزش بودن کینه توزی قابل مشاهده نیست (.....) **ارزش زدایی - صفحه ۳۹**
ب) با یکسان دانستن نظم اجتماعی و نظم طبیعی اراده انسانها را نادیده می گیرد (.....) **خلاقیت زدایی - صفحه ۳۸**
- ۳- تمامی پدیده های اجتماعی خرد و کلان با آن شکل می گیرند. نهایی خردادماه ۱۳۹۹ - **جواب : کنش اجتماعی - صفحه ۳۴**
- ۴- چرا جامعه شناسان تبیینی دچار اخلاق گریزی می شوند ؟ نهایی خرداد ۱۳۹۹ **جواب : فقط روشهای تجربی را معتبر می دانند و با انکار ارزشهای عاطفی ، اخلاقی ، مذهبی دچار اخلاق گریزی می شوند. صفحه ۳۹**
- ۵- تاکید افراطی بر نظم اجتماعی موجب سرکوب روحیه خلاق انسانها در بسیاری عرصه ها مانند هنر، ارتباط و اندیشه می شود . نهایی شهریور ۱۳۹۹ . **جواب : صحیح - صفحه ۳۸**
- ۶- تعبیر وبر از نظمی که گویا هدفی جدا از انسانها و نیازهای واقعی آنها دارد . نهایی شهریور ۱۳۹۹ - **جواب : قفس آهنین - صفحه ۳۸**
- ۷- هر عبارت به کدام یک از رویکردهای جامعه شناسی اشاره دارد. نهایی شهریور ۱۳۹۹
الف) بر آنچه مشاهده می شود تمرکز می کنند . (.....) **تبیینی - صفحه ۳۸**
ب) آگاهی و معنا داری را مهم ترین ویژگی کنش اجتماعی می دانند (.....) **تفسیری - صفحه ۴۱**
- ۸- برای فهم انگیزه اعتیاد جوانان و نوجوانان به اینترنت و بازیهای رایانه ای چه باید کرد ؟ نهایی شهریور ۱۳۹۹
باید همدلانه با جوانان همراه شد تا مسائل زندگی و آرزوهای آنها را فهمید و آنها را یاری داد. صفحه ۴۰
- ۹- حس و تجربه از ابزارهای مهم شناخت علمی هستند و روش تجربی توان فهم و تحلیل معانی کنش انسانها را نیز دارد. نهایی خرداد ماه ۱۴۰۰ - **جواب : غلط . صفحه ۳۷**
- ۱۰- نظریه پردازان کنش اجتماعی زندگی اجتماعی انسان را چگونه مطالعه می کنند؟ نهایی خرداد ۱۴۰۰

نظریه پردازان کنش اجتماعی آگاهی و معناداری را مهم ترین ویژگی کنش اجتماعی می دانند و زندگی اجتماعی انسان را با تاکید بر آگاهی و معنا مطالعه می کنند ، ویژگیهای دیگر کنش یعنی اراده و ارزش را مهم می دانند ولی آنها را برخاسته از آگاهی و تابع آن می بینند . صفحه ۴۰

۱۱- به ترتیب هر یک از موارد زیر نتیجه چیست ؟ کنکور ۱۴۰۰

- امکان پذیر نمودن رفتار دیگران

- افول معانی

- حذف اراده و خلاقیت از زندگی اجتماعی

- ایجاد مانع در برابر توسعه

۱- نظم اجتماعی - نادیده گرفتن کنش اجتماعی - تاکید بیش از اندازه رویکرد تبیینی بر نظم و ساختارهای اجتماعی - ارزیابی های اخلاقی و نگاه وسیله ای به قدرت و ثروت . گزینه صحیح

۲- معنای زندگی - نادیده گرفتن قواعد اجتماعی - تاکید بیش از اندازه رویکرد انتقادی بر نظم و ساختارهای اجتماعی - ایجاد نابرابریهای اجتماعی

۳- نظم اجتماعی - بحران هویت - روی آوردن به جامعه شناسی تفسیری - نادیده گرفتن دانش و نقش تعادل بخش آن

۴- قواعد اجتماعی - تزلزل فرهنگی - سبب شور زندگی از انسانها - ممانعت از دستیابی و کمال حقیقی

۱۲- در ارتباط با یک کنش اجتماعی مانند گرایش افراطی به فضای مجازی به ترتیب هریک از رویکردهای سه گانه جامعه شناسی : تبیینی - تفسیری و انتقادی چگونه به بررسی آن می پردازند ؟ کنکور ۱۴۰۰

۱- بین میزان پرخاشگری با اعتیاد به فضای مجازی رابطه وجود دارد - به زمینه فرهنگی که جوانان در آن به استفاده افراطی از اینترنت می پردازند رجوع می کنند - اعتیاد به فضای مجازی برای جوانان خطرناک است و آنها را از فضای واقعی زندگی جدا می کند .

گزینه صحیح

۲- اعتیاد به فضای مجازی موجب اخلاق گریزی جوانان و سقوط ارزشها می شود - سرگرمی ، هیجان ، آزادی و به روز بودن انگیزه و عامل اصلی حضور در فضاهای مجازی است - با وجود پیچیدگی این مسئله و همه گیر بودن آن می توان به راهکارهایی برای بهبود این وضعیت دست یافت .

۳- در هر جامعه با توجه به ویژگیهای فرهنگی و اجتماعی آن میتوان این پدیده را مورد مطالعه تجربی قرار داد - برای فهم و تفسیر این کنش باید بفهمیم که این اعتیاد بر چه چیزی دلالت می کند - با استفاده از روشهای کمی بدون تحمیل و سرکوب این کنش وضع مطلوب را تجویز می کند .

۴- با استفاده از روشهای کمی به پیش بینی این کنش اجتماعی و راههای کنترل آن می پردازد - با توجه به پیچیدگی پدیده اعتیاد به فضای مجازی به فهم معانی آن در گروههای مختلف می پردازد - با پذیرش معانی و اراده فرد و کشف حقیقت و فضیلت به نقد این کنش پرداخته و وضعیت مطلوب را تجویز می کند.